

REGISTERBLAD

Namn och datum: Gurli Grönqvist, Mattias Jansson (981028, 980217 och 991007)

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01002 GRÄSÖ – SINGÖ SKÄRGÅRD

Kommun: Norrtälje (0188)

Kartblad: 11J NO, 12J SV och 12J NV

Area: Ca. 18 200 ha, varav 1 000 ha land och 17 200 ha vatten

Naturgeografisk region: 25 a

Kust/havsregion: VI Ålands hav

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Skärgårdslandskap	Kusthav	Fauna
		Flora
	Fauna	
	Flora	
	Strandzon	
	Strand	
	Naturskog	
Havslandskap, Kustlandskap	Fauna Flora	

Värdeomdöme: Området ligger i norra delen av övergångszonen (Södra Kvarken - Ålands hav) till egentliga Östersjön, vilket innebär betydande ekologiska intressen med övergångsformer mellan brackvattenarter och helt marina arter. Förekommande salthaltsgradient återspeglas även i algzonering. Ett flertal marina växt- och djurarter har sin inre nordliga utbredningsgräns i området. Området utgör en mycket variationsrik miljö delvis på grund av dess karaktär som övergångszon mellan två havsområden. Den stora diversiteten i miljöförhållandena ger stora möjligheter till mångsidiga ekologiska studier. Områdets relativa orördhet ger det också betydelse som referensområde.

Singö skärgårds karaktär av relativt oexploaterat sammanhängande, grunt skärgårdsområde i Stockholmsregionens norra del gör det till ett värdefullt referens- och typområde. Marinbiologiska undersökningar och hydrografiska mätningar bl a utgör värdefullt referensmaterial, inte minst för studier av storskaliga miljöförändringar i Bottenhavet och Ålandshav.

Barrskogen på Fogdösten har mycket höga värden knutna till dess ålder och orördhet.

Väddökusten karakteriseras av en relativt obruten och starkt exponerad kustlinje med branta klippstränder. Vattendjupet ökar snabbt utanför kusten som saknar skärgård. Längs Väddö finns några av länets längsta oexploaterade kuststräckor som vetter mot öppet hav. Delar av kusten präglas av kalkberg med värdefull kalkgynnad flora. Värdefulla kalkpåverkade våtmarker förekommer också. De få öar som ligger längs kusten är värdefulla för sjöfågel.

Förekomsten av habitat för bl. a. sillgrissla, tordmule, fiskgjuse, havsörn och säl i området betingar höga naturvärden. De fiskeribiologiska värdena utgörs av lek- och reproduktionsområden för ett flertal fiskarter av ekonomisk betydelse. Samnäs fjärden (se egen riksintressebeskrivning), Finnalafjärden och Bofjärden är stora, grunda och opåverkade havsvikar som bryter Väddökusten. Dessa vikar är av stort värde för bl. a. fiskreproduktion.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande: Skärgårdens land- och vattenområden måste skyddas mot exploatering och förorenade utsläpp. Beredskapen mot utsläpp av föroreningar från sjöfarten måste vara god. Nybebyggelse eller tillbyggnad kan ej tillåtas i ytterskärgården. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens och friluftslivets intressen. Friluftslivets nyttjande av riksintresset underordnas de naturvetenskapliga bevarandevärdena.

Verksamheter som allvarligt kan skada naturvärdena är: bebyggelse, uppförande av vindkraftverk, kommunikationsmaster och liknande, användande av området som recipient för förorenande och gödande ämnen, störningar och förorening från sjöfarten, fiskodlingar, omfattande och intensivt friluftsliv, skogsavverkningar på öarna.

Gräsö – Singöområdet är måttligt föroreningsbelastat. De huvudsakliga föroreningskällorna är bebyggelsen (bofasta befolkningen och fritidsbefolkningen) på öarna. Området är i dag relativt oexploaterat och bör så förbli. Potentiella föroreningskällor utgör sjöfarten genom Ålandshav.

Naturvärdena är särskilt hänsyns- och vårdkrävande på Fogdösten. För att värdena skall bibehållas måste "urskogen" lämnas orörd, samtidigt som ett fortsatt bete är nödvändigt i den södra delen.

Säkerställande: Öarna Abborren och Bysholmen är fågelskyddsområden och delar av Långgrundet är naturreservat (1974-09-19). Öarna Klippan och Nästholmen i Finnalafjärden är naturreservat. Strandskydd enligt miljöbalken gäller.

Områdets huvuddrag: Gräsö – Singöområdet är beläget i den sydvästligaste delen av Bottenhavet i den norra delen av övergångszonen till Bottenhavet och i den norra delen av övergångszonen (södra Kvarken – Ålandshav) till egentliga östersjön. Området omfattar kustpartier av Gräsö, Singö och Väddö samt utanförliggande arkipelag. Huvuddelen av området däribland Gräsö, ligger i Uppsala län och beskrivs närmare i registerblad nr N C 18.

Planktonförekomsterna i området överensstämmer i stort med Ålandshav i övrigt. Algfloran utarmas från söder och norrut i Östersjön samtidigt som inslaget av sötvattensarter ökar. Skärgårdsområdet utgör nordgräns för vissa marina arter och en hel del sötvattensarter förekommer allmänt. Man kan säga att området även utgör ekologisk gräns mellan Bottenhavet och egentliga Östersjön. Inom området finns en zonerings från mer marina arter i SO till mera brackvattensarter i NV. Forskning kring algvegetationen har utförts under 1930 – 1940-talen, vilket ger unika tillfällen till studier av långsiktiga miljöförändringar. Bottenfaunan domineras av östersjömusslan. I övrigt är evertebratfaunan artfattig. Kustområdet kring Storskarpen – Långörarna är viktigt som fiskeplats för ålfiske. I Skärgården från Singö och norrut finns

gräsälområden. Utter ses numera mycket sällan i skärgården, men den finns i inlandet och kan väl tänkas återkolonisera främst de större öarnas kuster.

Övärlden utanför Singö är en typisk utskärgård med kala klippöar. Den snabba landhöjningen (0,6 cm/år) bidrar ofta till en tydlig vegetationszonering och erbjuder växtplatser åt t ex en extrem pionjärart som havtornet. I exponerade lägen förblir även större öar skoglösa om än inte trädlösa. Arkipelagen har karaktär av övergångstyp mellan den maritima lövskogsregionen i Stockholms skärgård och de barrdominerade kusterna norrut.

I området häckar alla typiska "skärgårdsfåglar". Ovanligare arter som labb och havsörn finns också. Fågellivet kan betecknas som mycket artrikt. Länets nordligaste tordmule- och sillgrisslekoloni finns på Abborren.

SINGÖ SKÄRGÅRD

Öarna och skären i Singö skärgård utgör södra delen av ett större skärgårdsområde, som även inkluderar Gräsö-arkipelagen i Uppsala län. Hela området ligger i övergångszonen mellan Bottniska viken och egentliga Östersjön, vilket ger en omväxlande och intressant vattenmiljö med ett förhållandevis rikt växt- och djurliv. På flera av öarna, bl. a. Alskäret och Viten, består berggrunden till stor del av kalksten, vilket ger en för dessa trakter speciell växtlighet. Forskning kring algvegetationen i området har utförts under 1930-1940-talen, vilket ger unika möjligheter till studier av långsiktiga miljöförändringar. Långgrundet domineras av en gles hällmarkstallskog med en bred klippstrand i nordöst. Längs övriga stränder växer klibbal och havtorn. Gräsö – Singöskärgården är jämförelsevis obebyggd och utnyttjas endast i begränsad omfattning av det rörliga friluftslivet.

FOGDÖSTEN

Öster om Fogdö, som ligger mellan Vaddö och Singö, finner man den relativt stora och småkuperade ön Fogdösten direkt exponerad mot Ålands hav. De södra och mellersta delarna är starkt kulturpåverkade, medan den norra delen består av orörd barrskog. Mitt på ön finns ett mycket vackert, cirka 100-årigt askbestånd. Längs stränderna växer klibbal och havtorn. Ön är obebyggd.

Den glesa och vindpinade skogen i norr omfattar cirka 8 ha och består av gran med gott om torrakor och omkullfallna träd av vilka många är starkt förmultnade. På lågorna har nya träd etablerat sig och det finns också prov på många s. k. grenföryngrade grangrupper. Skogen har en karaktär av urskog.

Södra delen av ön betas. Här finner man enbevuxna torrängar med örter som blodnäva och bockrot. En strandäng vid vilken i öster har stor betydelse för häckande och rastande vadarfåglar. Fogdöstens omväxlande och vackra natur gör den till ett välbesökt utflyktsmål.

VÄDDÖKUSTEN

Väddökusten karakteriseras av en relativt obruten och starkt exponerad kustlinje med branta klippstränder. Vattendjupet ökar snabbt utanför kusten som saknar skärgård. Längs Vaddö finns några av länets längsta oexploaterade kuststräckor som vetter mot öppet hav. Området kring Skottviken samt kuststräckan Rönnskärs udde - Ytterskärs skjutfält präglas av kalkberg med värdefull kalkgynnad flora. Längs kusten finns också flera värdefulla kalkpåverkade våtmarker. Vid Skottviken finns t. ex. ett rikt översilningskärr med artrik och karakteristisk flora.

Ytterskärs skjutfält innehåller flera naturtyper med värdefullt växt- och djurliv. I den örtrika granskogen finns en rad intressanta och rödlistade arter. På de öppna markerna ner mot Samnäs fjärden finner man Adam och Eva, Sankt Pers nycklar, sumpgentiana och bunge. Kustpartiet och fuktängarna på Ytterskärs

skjutfält är under vår och höst betydelsefulla rastområden för vadarfåglar. Bland de många fågelarter som häckar på skjutfältet märks t. ex. större och mindre strandpipare.

Längs kuststräckan finns flera värdefulla rastområden för sträckande vadare och sjöfågel. Rönnskärs udde är en klassisk sträckfågellokal. Framför allt under hösten passerar här stora mängder lommar, gäss, änder, rovfåglar samt imponerande mängder med kråkor. Så kallade invasionsfåglar, som gråsiska, sidensvansar och tallbit, träffar här ofta på land för första gången sedan de lämnat Finland. Många vintrar blir det ingen nämnvärd is utanför Väddö och så länge havet är öppet finns det sjöfågel vid kusten. De få öar som ligger längs kusten, bland annat Fjällboholmarna och Bysholmen, är värdefulla fågelområden.

Väddökusten har stor betydelse som vandringsstråk för lax, havsöring och ål.

SAMNÄSFJÄRDEN Beskrivs som eget riksintresseområde.

FINNALAFJÄRDEN – BOFJÄRDEN

Från Ålands hav skär Finnalafjärden djupt in i Björköns östra kust. Fjärden är en oexploaterad, trösklad havsvik. Öster om fjärden ligger halvön Stora Änklingen, dess yttersta del Arsläjans, och ön Lilla Änklingen. Landområdena är be vuxna med blandskog, som avbryts av sumpskog och hållmarker med tall. På den variationsrika halvön Arsläjans norra del växer gammal tallskog med naturskogskaraktär.

Finnalafjärden har en ganska djup tröskel, stora grundområden men även djupa bassänger (omkring 20 m som mest). Vattenmiljön är omväxlande med klippbottnar, sandbottnar och mjukbottnar. Fjärden har stor betydelse för bl.a. fisk, som periodvis lever ute i kustzonen i Ålands Hav, men som har sina reproduktions- och uppväxtområden i den varmare fjärden. I norra delen av fjärden finns det gott om häckande sjöfåglar. Fiskmås och ejder är de vanligaste arterna. Här finns också en skrattmåskoloni, tärnor, vigg m. m. Denna norra del av skärgården är fattig på lämpliga häckningsöar, varför de små öarna i och runt Finnalafjärden är särskilt viktiga. Fjärden är fri från föroreningar och är en av de få orörda, större havsvikarna som finns kvar i länet. Därför är fjärden viktig som referensområde. Särskilt intressant är att bibehålla de speciella vattenkemiska och vattenbiologiska förhållanden, som råder i en havsvik som småningom kommer att bli en insjö.

Söder om Lilla Änklingen ligger Bofjärden som är ytterligare en värdefull trösklad havsvik.

Vattenvegetationen är artrik och hyser flera rödlistade kransalgsarter. Fjärden är inte så djup, men har två trösklade öppningar på var sida om Lilla Änklingen. Bofjärden är representativ som en opåverkad flad i ett tidigt successionsstadium.

Halvön Arsläjan hyser trots sin ringa storlek en rik variation av naturtyper. I de centrala delarna finns hållmarkstallskog, granskog, sumpskog och blandskog med stort lövinslag. På halvöns norra delar står naturskog med krumma, nära 300-åriga tallar. In mot land övergår tallbeståndet i blåbärsgranskog. I fuktiga sänkor påträffas bl. a. orkidén knärot. Mitt på halvön står ett 150-årigt tallbestånd på en liten mosse med skvattram i fältskiktet. Mossen omges av kärr och sumpskog. På grund av den höga luftfuktigheten finner man här en mängd fuktkrävande mossor och lavar som t. ex. källpraktmossa, skuggpraktmossa och rikligt med gammelgranslav. I fältskiktet växer bl. a. kärrbräken och korallrot. På det sandiga näset mot Stora Änklingen i söder är backglim och blodnäva karaktärsarter. I strändernas flora ingår även arter som ängsnycklar och kustarun. Markerna har tidigare betats. Tallbestånden och blandskogen har få spår efter avverkningar och ger ett orört intryck. Runt Arsläjan förekommer de vanligaste kustfåglarna ejder, småskrake och strandkata. Arsläjan och Lilla Änklingen är väl lämpade för friluftsliv med bl. a. goda möjligheter till bad. Vattenområdena är mycket omtyckta för kajakpaddling.

Anmärkningar: Riksintresseområdet ingår i Länsstyrelsens naturvårdsprogram ("Stockholms yttre skärgård" samt objektnummer 88.09, 88.12, 88.14, 88.21 och 88.32). Skottvikskärret ingår i den nationella våtmarksinventeringen (objektnummer 12J2D03) och i myrskyddsplanen (objektnummer AB2). Granskogen på Fogdösten ingår i Naturvårdsverkets urskogsinventering från 1982. Bildande av ett marint naturreservat i Gräsö – Singö skärgård är högt prioriterat. Skärgårdsområdet är redovisat som skyddsvärt i naturvårdsverkets rapport om Marina reservat liksom i Nordiska Ministerrådets rapport Marina reservat i Norden. Området omfattas av bestämmelser i 4 kap 1, 2 och 4 §§ miljöbalken. Riksintresseområdet sträcker sig vidare in i Uppsala län.

Referenser

- Jansson M och Larsson P*, 1995: Arslåjan –naturinventering av en kustnära barrskog. Norrtälje kommun. Naturvård i Norrtälje k:n nr 9.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1973: Strandutredning 1970. Länsstyrelsen meddelande 1973:6.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1974: Områden i Stockholms skärgård speciellt lämpade för friluftsliv. Länsstyrelsen meddelande 1974:16.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1975: Strandinventering i Stockholms skärgård med hjälp av flygbilder - en metodikstudie. Länsstyrelsen meddelande 1975:13.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1977: Botaniskt värdefulla områden i Stockholms län. Länsstyrelsen 1977:2.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1981: Urskogsartade områden i Stockholms län. 1981 nr 14. Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Fågel och säl i Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Naturvårdsprogram för Stockholmslän, del 1 Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1985: Miljöatlas för Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1991: Trösklade havsvikar i Stockholms län. Del A. Norrtälje. Rapport 1991:1.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1997: Vegetation i trösklade havsvikar i Stockholms län. Rapport nr 1997:33.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, nr 14, 1981: Urskogsartade områden i Stockholms län, inventering utförd av Tomas Lindberg. Länsstyrelsens naturvårdsenhet och Skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län, Stockholm.
- Naturvårdsverket och Skogsvårdsstyrelsen*, 1982: Urskogar, del 2 -Södra Sverige. Naturvårdsverket. Solna. PM 1508.
- Nordiska Ministerrådet*, 1984: Marina reservat i Norden. Rapport från arbetsgrupp inom Nordiska Ministerrådet.
- Norrtälje Naturvårdsfond*, 1996: Inventering av utter (*Lutra lutra*) i Uppland 1995. Rapport 1996:3.
- Statens naturvårdsverk*, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.
- Statens naturvårdsverk*, 1980: Marina reservat. Utredning om skyddsvärda områden längs Sveriges kust. SNV PM 1297.
- Stighäll C, m. fl.*, 1992: Värt att se i Roslagens natur. Bonnier Fakta Bokförlag AB. Norrtälje naturvårdsfond.
- Stockholms läns landsting*, 1979: Naturresursinventeringen i Stockholms län, del 1 och 4.